

MAMLAKATIMIZDA SOLIQDAN QOCHISHNING IJTIMOYIY- IQTISODIY OQIBATLARINING NAZARIY TAHLILI

Axmedov Feruz Baxodirovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada respublikamizda so‘ngi yillarda mamlakatda soliq va moliya sohalarida tadbirkorlik faoliyatini yuritish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, investitsiya muhitini yaxshilash hamda biznes doiralarning ishonchini yanada mustahkamlashga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar yoritilgan. Shu bilan birga, iqtisodiyotda yashirin aylanma savdo va umumiy ovqatlanish, avtotransportda tashish, uy-joy qurilishi va ta‘mirlash, turarjoy xizmatlarini ko‘rsatish kabi sohalar o‘rganilib, xorij tajribasi, mamlakatimizda uni qo‘llash bo‘yicha ilmiy-amaliy xulosa va takliflar shakllantirilgan.

Kalit so‘zlar: soliq tushumlari, tahlika-tahlil, xavflar, samaradorlik, raqamli platforma, usullar va vositalar, ilg‘or axborot- kommunikatsiya texnologiyalari, tahlil, optimallashtirish, soliq imtiyozlari, soliq stavkasi.

Kirish:

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev, “moliya-xo‘jalik faoliyatini tekshirishga nisbatan e‘lon qilingan moratoriyning muddati tugagani, lekin, bu yana eski usulda yoppasiga tekshir-tekshirlarni boshlab yuborish mumkin degani emasligi, 2020 yilning birinchi choragida, ilg‘or tajribalar asosida, barcha darajadagi nazorat qiluvchi idoralarda yangi zamonaviy intizim joriy etilishi shartligini qayd etdilar.¹” Bugungi kunda xufiyona iqtisodiyotga qarshi kurash dunyoning ko‘plab mamlakatlarida dolzarb muammolardan biri sifatida saqlanib qolmoqda. Shu bilan bir qatorda, O‘zbekiston Respublikasi milliy iqtisodiyotida ham xufiyona iqtisodiyotning ko‘lami yuqori darajada saqlanib qolmoqda. Bundan tashqari, xufiyona iqtisodiyot nafaqat iqtisodiy ijtimoiy tuzilmalar, jamiyatdagi iqtisodiy mynocabatlapni o‘z ichiga oluvchi murakkab ijtimoiy-iqtisodiy voqelik, balki, avvalo, jamiyat tomonidan nazorat qilib bo‘lmaydigan, mamlakat aholisining bir

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 25 январдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси. <https://president.uz/uz/lists/view/3324>(Address of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev to the Oliy Majlis in 2020 25 January)

qismini tashkil qiluvchilarning shaxsiy va guruhiiy manfaatlarini qondirish, ya'ni katta miqdorda qo'shimcha daromad (foyda) olishni ko'zlab davlat organlari boshqaruvi va nazoratidan yashirgan holda, davlat va nodavlat mulkidan hamda iqtisodiy boylik, tadbirkorlik qobiliyatidan jinoiy yo'l bilan foydalanishdir.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Jamiyatning iqtisodiy bo'g'inining bir maromda borishini ta'minlash davlat hokimiyati tomonidan yuridik va jismoniy shaxslarga jamiyat manfaatlaridan kelib chiqib, ular zimmasiga bir qator majburiyatlar yuklatiladi. Darhaqiqat jamiyat a'zolariga majburiy to'lovlarni to'lash bo'yicha qonuniy majburiyatlarni bajarish avvalo ijtimoiy masala sifatida qarash kerak deb hisoblaymizki, bu uning ijtimoiy xususiyatlarini ko'rib chiqishni taqozo etadi. Shu boisdan quyida keltirilayotgan rasmda biz soliqdan qochishning ijtimoiy xususiyatlarini ochib berishga harakat qilamiz.

Soliq to'lamaslikni birinchidan, bu ijtimoiy instink sifatida baholash kerak, sababi soliq to'lovchida egoizm manfaat uni jamiyat manfaatlaridan ustun qo'yishga intiladi, ikkinchidan soliq to'lashdan bo'yin tovlash bu ijtimoiy qonunlarni mensimaslik bo'lib, qonun bilan yuklatilgan majburiyatlarni inkor etish hisoblanadi, uchinchidan, soliqdan qochish iqtisodiy manfaat sanaladi, ammo, soliqni qasddan to'lamaslik shaklida emas, balki, uni to'lashni qonuniy maqbullashtirish tarzida bo'lishi mumkin. Shu bilan birgalikda soliqdan qochish bu ijtimoiy hodisa bo'lishi bilan bir qatorda u moliyaviy, ma'muriy va jinoiy hodisalarni ham keltirib chiqaradi. Ta'kidlash joizki, soliqdan qochish munosabatlarining provard natijasi bu huquqiy oqibatlarini keltirib chiqarib, ular bilan bog'liq javobgarlik choralarini ham keltirib chiqaradi. Bularning asosini soliq to'lovchining faoliyati tashkil qiladi. Ayrim olimlar, masalan, S.M.Olennikovning fikricha, soliqdan qochish va soliqlarni optimallashtirish bu soliq to'lovchining rejalashtirgan hatti-harakatlari hisoblanadi². Ammo, fikrimizcha, soliqdan qochishda soliq to'lovchi bir tomondan bila turib soliqni to'lamaslikni amalga oshirsa, ayrim hollarda soliq qonunchiligini bilmaslik oqibatida belgilangan soliqlarni to'lamay qoladi, fikrimizcha, bunday munosabatlarni soliqdan qochish emas, balki soliqqa oid huquqbuzarlik deb

² С.М.Оленников. Квалификация уклонения от уплаты налогов по объективным признакам состава преступления. // Юридическая ответственность и ответственные юристы. 2017. №4. С.37-42.

malakalashtirish kerak. Fikrimizcha, soliqdan qochishni huquqiy holatiga, kelib chiqishiga va javobgarlik choralarga ko'ra guruhlash ularni mazmunini kengroq tushunishga imkon beradi. Bu yerda shu narsaga e'tibor berish lozimki, uning kelib chiqishi ikkita omilga bog'liq bo'ladi, bular jumlasiga soliq to'lovchining hatti-harakatlari hamda boshqa tabiiy-iqtisodiy omillarga asoslanadi.

Soliq to'lovchining hatti harakatlarini tartibga solish esa moliyaviy, ma'muriy va jinoiy javobgarliklar bilan amalga oshirilsa, soliq to'lovchilarga iqtisodiy-huquqiy maslahatlar berish esa, ma'muriy usullardan farqli ravishda targ'ibot choralari taqozo etadi va soliq to'lovchining ruhiyatiga ta'sir etish orqali soliqdan qochish holatlarining oldini olishga ijobiy ta'sir qilishi mumkin.

Xulosa va takliflar.

1. Yuridik shaxslar bilan jismoniy shaxslar o'rtasida predmeti ishlar bajarishdan iborat bo'lgan, tuzilgan fuqarolik-huquqiy tusdagi shartnomalarga muvofiq jismoniy shaxslarga amalga oshirilgan to'lovlarga ishlatilgan materiallar narxi ham qo'shilgan bo'lsa, ushbu JShni tadbirkorlik faoliyati davlat ro'yhatidan o'tkazilganligini va tegishli soliqlar hisoblanishini tekshirish.
2. Davlat soliq qo'mitasi va O'zbekiston Respublikasi Tovar xom-ashyo birjasi o'rtasida har bir birja savdolari yakunlari yuzasidan onlayn ravishda ma'lumot almashinish tizimini yo'lga qo'yish.

Adabiyotlar/Literatura/Reference:

1. Normurzaev U. (2021). Puti effektivnogo ispolzovaniya nalogovyx lgot dlya podderjki predprinimateley. *Ekonomika i innovatsionnye texnologii*, (4), 355–362. izvlecheno ot https://inlibrary.uz/index.php/economics_and_innovative/article/view/11954
2. Normurzaev U. Tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlashda soliq imtiyozlarini berish orqali samarali usullardan foydalanish yo'llari // *Ekonomika i obrazovanie*. – 2021. – №. 3. – S. 91-95.
3. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi- Toshkent: G'afur G'ulom nashriyot uyi 2020.- 640 b.

